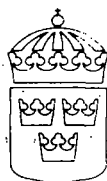

Arbetsmarknadsutskottets betänkande

1988/89:AU4

Medbestämmande i arbetslivet

1988/89
AU4

Sammanfattning

I betänkandet behandlas 18 motioner om medbestämmandefrågor från den allmänna motionstiden vid föregående riksmöte. I dem har moderata samlingspartiet, folkpartiet, centerpartiet och vänsterpartiet kommunisterna redovisat sin syn på behovet av förändringar på medbestämmandeområdet. Dessutom begärs i enskilda motioner mer avgränsade förändringar på samma område.

Till de frågor som härigenom kommer att belysas i betänkandet hör behovet av en utvärdering av lagstiftningen på det arbetsrättsliga området med krav på mer allmänna omprövningar i väsentliga avseenden liksom medbestämmandet på den offentliga sektorn och den negativa föreningsrätten. Vidare behandlas den fackliga vetorätten vid entreprenader, företagsblockader, fredspliktsbestämmelserna och den s.k. 200-kronorsregeln samt frågor om arbetsgivares skadeståndsskyldighet m.m.

Samtliga motioner har avstyrkts av utskottet. Till betänkandet har fogats 17 reservationer.

Under ärendets behandling har utskottet haft en hearing med statssekreteraren i arbetsmarknadsdepartementet om det arbetsrättsliga beredningsarbetet i departementet.

Motionerna

1987/88:A702 av Mona Saint Cyr (m) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådan lagstiftning, att förbud mot blockader av enmansföretag eller mot företag, där de anställda inte vill ha kollektivavtal införs.

1987/88:A703 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om ett samlat program för facklig kontroll över införande av en ny teknik och arbetsorganisation samt över teknikens användning och utveckling enligt vad som anförs i motionen.

1987/88:A705 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär förslag om facklig vetorätt mot utflyttning av verksamhet till annat land.

1987/88:A708 av Kurt Ove Johansson och Stig Gustafsson (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om

att inom ramen för arbetarskyddsfondens och arbetslivscentrums uppgifter initiera ett utredningsarbete kring integritetsfrågorna i arbetslivet. 1988/89:AU4

1987/88:A715 av Anna Wohlin-Andersson och Marianne Andersson (c) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär en översyn av medbestämmandelagen.

Motiveringen återfinns i motion 1987/88:Fi708.

1987/88:A718 av Filip Fridolfsson m.fl. (m,fp,c) vari yrkas att riksdagen hos regeringen anholder om förslag till lagstadgad negativ föreningsrätt.

1987/88:A719 av Erik Hovhammar m.fl. (m,fp,c) vari yrkas att riksdagen hos regeringen anholder om sådana ändringar i 39 § medbestämmandelagen att arbetstagarorganisation inte ges möjlighet att utestänga företag utan kollektivavtal/separatavtal från att konkurrera om entreprenader på likvärdiga villkor.

1987/88:A720 av Marianne Karlsson m.fl. (c,m,fp) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till förbud mot blockad av enmansföretag för dess vägran att teckna avtal separat eller via arbetsgivarorganisation.

1987/88:A721 av Filip Fridolfsson m.fl. (m,fp,c) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till förbud mot blockad av företag där det inte finns någon fackligt ansluten för dess vägran att teckna avtal separat eller via arbetsgivarorganisation.

1987/88:A727 av Rolf Clarkson m.fl. (m,fp,c) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär en utredning med uppgift att skyndsamt framtaga förslag till sådana ändringar i den arbetsrättsliga lagstiftningen att en rimligare relation uppnås mellan mindre arbetsgivare och arbetstagare när det gäller skadestånd enligt vad i motionen anförts samt att denna utredning också ges i uppdrag att utreda eventuellt missbruk av s.k. informella skadestånd i enlighet med vad i motionen anförts.

1987/88:A730 av Rolf Clarkson m.fl. (m,fp,c) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär en utredning med uppgift att skyndsamt framtaga förslag till sådana ändringar i den arbetsrättsliga lagstiftningen att en rimligare relation uppnås mellan mindre arbetsgivare och arbetstagare när det gäller skadestånd enligt vad som i motionen anförts samt att denna utredning också ges i uppdrag att utreda eventuellt missbruk av s.k. informella skadestånd i enlighet med vad som i motionen anförts.

1987/88:A731 av Alf Wennerfors m.fl. (m) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om arbetsmarknadslagarnas nuvarande utformning och effekter,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om arbetsmarknadslagarnas framtida utformning,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om medbestämmandelagens allmänna utformning,

4. att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring i lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet för att säkerställa den negativa föreningsrätten,

5. att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring i lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet så att s.k. organisationsklausuler förbjuds,

6. att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring i lagen om medbestämmande i arbetslivet (1976:580) i enlighet med vad i motionen anförts angående avdrag på lön för fackföreningsavgifter,

7. att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring i lagen om medbestämmande i arbetslivet i enlighet med vad i motionen anförts angående arbetstagarnas representation,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om fackliga stridsåtgärder,

9. att riksdagen beslutar att 60 § i lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet skall ha den lydelse angående arbetsrättsliga skadestånd den hade den 31 december 1984,

10. att riksdagen hos regeringen begär förslag till förbud mot blockad av enmansföretag och företag med anställda familjemedlemmar i enlighet med vad som anförts i motionen,

11. att riksdagen hos regeringen begär utredning och förslag om begränsning av facklig organisations rätt att genomföra blockad av företag enligt vad som anförts i motionen,

12. att riksdagen beslutar att upphäva reglerna om facklig vetorätt i 38–40 §§ lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet,

13. att riksdagen hos regeringen begär en översyn av skadeståndsreglerna i den arbetsrättsliga lagstiftningen i enlighet med vad i motionen anförts,

14. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ideella skadestånd,

15. att riksdagen hos regeringen begär förslag till lagändringar om medbestämmande för arbetstagare inom offentlig förvaltning i enlighet med vad som i motionen anförts,

16. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om tillämpningen inom regeringskansliet av lagen om medbestämmande i arbetslivet (1976:580),

17. att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring i lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet vad gäller förhandlingsplikt vid chefstillsättningar i enlighet med vad i motionen anförts.

1987/88:A733 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas att riksdagen begär att regeringen tillsätter en utredning med uppgift att framlägga förslag till demokratiska rättigheter i arbetslivet inför 1990-talet.

1987/88:A738 av Birger Hagård (m) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till lagstiftning mot rättsstridigt tvång på arbetsplatser.

1987/88:A742 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär lagförslag som innebär att rätten att tillgripa lockout upphör eller att arbetsköparnas möjlighet att använda lockout starkt begränsas.

1. att riksdagen hos regeringen begär förslag till lagstiftning av negativ föreningsrätt.

2. att riksdagen hos regeringen begär förslag till lagstiftning mot organisationsklausuler,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om översyn av de arbetsrättsliga skadestånden,

4. att riksdagen beslutar att avskaffa den s.k. 200-kronorsregeln i enlighet med vad som anförts i motionen,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om facklig vetorätt vid entreprenader,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om MBL inom offentlig sektor.

1987/88:A748 av Börje Hörnlund m.fl. (c) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär att en parlamentariskt sammansatt kommitté tillkallas med direktiv att genomföra en total översyn av arbetsrättslagstiftningen i enlighet med vad som anförts i motionen.

2. att riksdagen hos regeringen begär förslag om ändring i lagen om medbestämmande i arbetslivet beträffande facklig vetorätt vid entreprenader och blockad av enmansföretag i enlighet med vad som anförts i motionen.

1987/88:A749 av Christer Eirefelt m.fl. (fp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att företag som är enmansföretag och/eller saknar kollektivavtal inte får diskrimineras,

2. att riksdagen hos regeringen begär en översyn av de arbetsrättsliga lagarna med syfte att få en bättre anpassning till de mindre företagen.

Motiveringen återfinns i motion 1987/88:N322.

Medbestämmandelagen

Innehållet i lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet (MBL) kan i huvudsak delas upp i två grupper av regler. Den ena gruppen utgörs av avsnitt som har hämtats från den tidigare s.k. arbetsfredslagstiftningen. Hit hör MBL:s regler om föreningsrätt (7–9 §§), de grundläggande reglerna om parternas förhandlingsrätt (främst 10 §), bestämmelserna om kollektivavtal (23–31 §§) samt avsnitten om fredsplikt (41–45 §§) och om medling i arbetstvister (46–52 §§). Även reglerna om skadestånd och andra påföljder (54–62 §§) bygger i viktiga delar på äldre lag.

Den andra gruppen regler hör till det genom MBL införda regelsystemet för arbetstagarnas medbestämmanderätt. Hit hör först reglerna om den *förstärkta förhandlingsrätten* för arbetstagarsidan (11–14 §§). Dessa bestämmelser omfattar i första hand arbets- och företagsledningsfrågor i vid bemärkelse. Den *primära förhandlingsskyldigheten* enligt 11 § är ett medel som lagen ger arbetstagarna att påverka arbetsgivarens beslut. Enligt den primära förhandlingsskyldigheten är arbetsgivaren skyldig att begära förhandling innan han fattar vissa beslut. Arbetsgivaren är vidare utom i vissa undantagsfall skyldig att dröja med sitt beslut tills förhandlingen har

slutförts. Genom denna uppskovsskyldighet får arbetstagsidan tillfälle att lämna sina synpunkter på förhandlingsfrågan och påverka arbetsgivaren i dennes beslutsfattande.

En arbetstagarorganisation, som har primär förhandlingsrätt enligt 11 §, har enligt 12 § också rätt att på eget initiativ begära förhandling med arbetsgivaren i varje fråga där arbetsgivaren står i begrepp att fatta ett beslut som rör en medlem i organisationen.

För att de anställda skall kunna utnyttja sin rätt att genom förhandlingar medverka i beslutsprocessen hos arbetsgivaren måste de hållas underrättade om och få insyn i arbetsgivarens verksamhet. Lagens regler om rätt till information (18–22 §§) syftar till att tillgodose detta.

En grundtanke bakom arbetsrättsreformen har varit att det är arbetsmarknadens parter som utformar och vidareutvecklar arbetstagarnas medbestämmande med utgångspunkt i lagens regler. Ett av syftena med MBL har därför varit att främja tillkomsten av *medbestämmandeavtal*. Sådana avtal har också kommit till stånd på de stora avtalsområdena.

Ett inslag i det genom MBL införda systemet av regler om arbetstagarnas medbestämmanderätt utgörs av bestämmelserna i 38–40 §§ om *facklig vetorätt* i vissa fall. Dessa syftar till att komma till rätta med missförhållanden av skilda slag som kan uppkomma när en arbetsgivare avser att lämna ut ett arbete till icke anställd arbetskraft, t.ex. uppdragstagare eller entreprenörer.

Slutligen kan nämnas MBL:s regler om överläggning vid arbetstgares olovliga stridsåtgärder (43 §), vissa skadeståndsregler inkl. den s.k. *200-kronorsregeln* i 60 § och regler om tvisteförhandling och rättegång (63–69 §§).

Utskottet

Inledning

Utskottet tar i detta betänkande upp olika frågor om medbestämmande i arbetslivet med anledning av motioner som väcktes under allmänna motions tiden vid föregående riksmöte. Dessutom kommer att beröras vissa mer allmänna arbetsrättsliga frågor.

De frågor som redovisas i det följande har i flertalet fall behandlats av utskottet i tidigare sammanhang, senast AU 1987/88:8.

I ärendet har utskottet hållit hearing med statssekreteraren i arbetsmarknadsdepartementet Ulf Westerberg om det arbetsrättsliga beredningsarbetet i departementet.

Allmänna arbetsrättsliga frågor

Motionerna

Alf Wennerfors m.fl. begär i de inledande avsnitten till kommittémotionen 1987/88:A731 ett tillkännagivande till regeringen om *arbetsmarknadslagarnas nuvarande utformning och effekter*. Motionärerna erinrar om att 1970-talets arbetsrättsliga lagar huvudsakligen har varit inriktade på att öka

de anställdas inflytande och trygghet i anställningen. Dessa allmänt accepterade syften har i viss utsträckning uppnåtts. Lagstiftningens främsta förtjänst ligger inte så mycket i regelsystemets utformning som dess förmåga att medvetandegöra arbetstagarnas berättigade krav på medinflytande, personlig utveckling och anställningstrygghet.

Men lagstiftningen har också haft andra – mindre uttalade – syften än de tidigare nämnda, nämligen att stärka de fackliga organisationernas politiska och ekonomiska inflytande. Genom lagstiftningen har vissa fackliga organisationers krav på långtgående inflytande inom näringslivet tillgodosetts utan att de har behövt ta det därmed följande ansvaret. Dessutom har organisationerna successivt blivit en del av den politiska maktapparaten genom att de har representanter i offentliga organ och utredningar och därtill betraktas som tunga remissinstanser.

I denna utveckling utgör den arbetsrättsliga lagstiftningen ett betydelsefullt instrument. En facklig organisation vars existens är säkerställd med lagstiftning förlorar dock lätt medlemmarnas förtroende. Den likställs med offentlig verksamhet. Utvecklingen innebär vidare att den samverkan mellan likvärdiga parter som präglade den s.k. svenska modellen har ersatts med en strävan att inte bara stärka arbetstagarorganisationernas ställning utan även att ge dem en avgörande dominans. Den balans och det samspel mellan olika intressenter som är en förutsättning för en väl fungerande marknadsekonomi föreligger på avgörande punkter inte längre. Motsättningarna mellan parterna har hårdnat och lett till ett ökat antal konflikter. Särskilt anmärkningsvärt är de upprepade fallen av konflikter till följd av gränsdragningstviser mellan fackliga organisationer.

Medlemskap i en facklig organisation har, fortsätter motionärerna, i flertalet fall blivit i det närmaste obligatoriskt. Medlemskapet får emellertid ofta politiska och privaträttsliga konsekvenser som går långt utöver den fackliga uppgiften att företräda medlemmarnas intressen på arbetsplatsen. Detta exemplifieras av motionärerna, som samtidigt påpekar att den nuvarande lagstiftningen syftar till att stärka de centrala fackliga organen, medan den vägledande principen för lagstiftningen borde vara att beslut och medinflytande borde läggas så nära de enskilda arbetstagarna som möjligt.

Efter övertagandet av regeringsmakten år 1982 har socialdemokraterna enligt motionärerna vidtagit anmärkningsvärda lagändringar, exempelvis återinförande av den s.k. 200-kronorsregeln. I en del fall har regeringen på ett olyckligt sätt med hot om lagstiftning försvagat den ena partens ställning. I andra fall har de centrala fackliga organens ställning stärkts, medan de lokala organens eller de enskilda medlemmarnas ställning har försvagats. Man får utgå från att socialdemokraterna har för avsikt att gå vidare på vägen mot ett korporativt samhälle med ökat inflytande för centrala fackliga organ. Därför är det angeläget att slå fast var gränserna går i en demokrati mellan politiker, organisationer och enskilda människor.

Avslutningsvis i detta avsnitt av motionen dras upp riktlinjer för vad motionärerna kallar en arbetsmarknadslagstiftning för framsteg. Dessa riktlinjer innebär sammanfattningsvis att det fortsatta översyns- och utvecklingsarbetet inom arbetsrätten måste inriktas på att förbättra arbetsmarknadens funktion och samspelet mellan olika lagar. Byråkratisering och

centralstyrning måste undvikas. I den nuvarande lagstiftningen är det genomgående så, att de enskilda arbetsgivarnas och de fackliga företrädarnas juridiska kompetens övervärderas. Reglerna måste i stället utformas så klart och entydigt att arbetstagarna och deras fackliga representanter samt arbetsgivarna på förhand kan avgöra vilken rätt de har. I de fall lagstiftning inte är nödvändig av rättssäkerhetsskäl bör den undvikas. Möjligheterna att lösa uppkommande frågor avtalsvägen bör vara så vida som möjligt. På många områden bör lagstiftningen därför ändras i syfte att återge arbetstagare och arbetsgivare möjligheter att träffa individuella eller kollektiva avtal.

Den enskildes lagstadgade rättigheter på arbetsplatsen bör, framhåller motionärerna, inte göras beroende av huruvida arbetstagaren är medlem i en facklig organisation. Medlemskapet är den enskildes angelägenhet. Det måste vara ett oavvisligt krav att den enskildes integritet respekteras.

I motionen föreslås därjämte ett tillkännagivande om medbestämmandelagens allmänna utformning. Motionärerna menar att de tidigare gynnsamma förutsättningarna för samförstånd mellan parterna på arbetsmarknaden har försämrats, att lagen inte tar hänsyn till förhållandena i de mindre företagen och att tillämpningen på den offentliga sektorn har lett till ökat krångel och byråkrati utan att ge de anställda det medinflytande som förutskickades vid lagens tillkomst.

Christer Eirefeldt m.fl. (fp) önskar i motion 1987/88:A749 en översyn av de arbetsrättsliga lagarna för en bättre anpassning av dem till de mindre företagens förhållanden. Översynen förutsätts bl.a. gälla arbetstagarbegreppet så att man får klarare regler för vem som är att betrakta som anställd eller företagare. Vidare måste man beakta reglerna om saklig grund för uppsägning och turordning vid driftinskränkningar och de nya permitteringslöne-reglerna som har vållat betydande problem i synnerhet för småföretagen. Lika så bör de arbetsrättsliga skadestånden ingå i översynen, eftersom dessa skadestånd ofta inte står i rimlig proportion till den uppkomna skadan.

Börje Hörnlund m.fl. (c) anser i motion 1987/88:A748 att reformeringen av arbetsrättslagstiftningen har inneburit att arbetstagarorganisationerna har stärkt sin position. Denna utveckling är positiv och ger möjligheter att ta till vara arbetstagarnas kunskaper och speciella erfarenheter inom såväl näringslivet som den offentliga förvaltningen vid beslutsfattandet. Lagstiftningen har emellertid fungerat i över ett årtionde och det har under denna tid ställts många krav på förändringar. Centerpartiet har för sin del pekat på olika problem med medbestämmandelagen, ledighetslagstiftningen och anställningsskyddslagen. Enligt motionärernas mening krävs förändringar som ger utrymme för en större flexibilitet i tillämpning och därmed på ett bättre sätt än för närvarande både tar hänsyn till de mindre företagens förhållanden och de enskilda individernas rättigheter.

Arbetsrättslagstiftningen måste, framhåller motionärerna, få en annorlunda utformning där de enskilda individerna får en starkare ställning. Revideringen måste vidare utgå från att klara gränsdragningar upprättas mellan den parlamentariska demokratins principer och fackligt inflytande. Varken arbetsgivar- eller arbetstagarorganisationer skall lagstiftningsvägen ges möjligheter att delta i den rent politiska beslutsprocessen. Mot denna bakgrund föreslår motionärerna att en parlamentariskt sammansatt kommit-

té tillsatts för en total översyn av den gällande arbetsrättslagstiftningen.

1988/89:AU4

Vänsterpartiet kommunisterna är i motion 1987/88:A733 om demokratiska rättigheter i arbetslivet inför 1990-talet kritiskt mot begreppet medbestämmande. Kapitalister och lönearbetare har oförenliga klassintressen. De kan inte bestämma gemensamt. Däremot kan facket genom självständig kamp tvinga fram eftergifter av arbetsköparna och påverka deras beslut. Vad som behövs är en rättighetslag som bör ligga till grund för ett rättighetsavtal som ersätter de menlösa s.k. medbestämmandeavtalen.

Motionärerna föreslår att riksdagen beslutar att hos regeringen begära en utredning om demokratiska rättigheter i arbetslivet innefattande

utvidgad informations- och förhandlingsrätt i alla frågor – även på koncernnivå

strejkrätt utan begränsningar i lag samtidigt som strejkskadestånden avskaffas

förbud att avskeda strejkande

rätt för fackligt förtroendevalda att solidarisera sig med strejkande

förbud mot lockout

vetorätt för fackföreningar vid företagsnedläggningar,

utlandsinvesteringar, entreprenader, rationaliseringar och införande av ny teknik

utökad rätt till fackföreningsmöten på betald arbetstid

fritt tillträde till arbetsplatser för forskare som anlitas av facket

rätt till politisk verksamhet på arbetsplatserna

rätt till internationella solidaritetsmanifestationer.

Kravet på vetorätt vid utlandsinvesteringar upprepas av vpk i motion 1987/88:A705.

Utskottets överväganden

När likartade synpunkter och krav på översyn tidigare har förts fram i motioner till riksdagen har utskottet likväl ansett sig kunna konstatera att det har funnits en bred uppslutning kring huvudtankarna i vår arbetsrättsliga lagstiftning. Utskottet har vidare framhållit att utvecklingen inom denna lagstiftning och inom avtalsområdet har varit till gagn för såväl arbetstagarna som näringslivet och samhället i dess helhet.

Det bör vidare beaktas att de arbetsrättsliga lagarna i viktiga delar består av ganska allmänt hållna grundregler som kan jämkas och utvecklas genom avtal, så att tillämpningarna kan anpassas till förhållandena i en viss bransch eller på en viss arbetsplats. Sådana avtal har ingåtts i betydande omfattning.

Med anledning av att MBL varit gällande i tio år anordnade utskottet förra hösten en serie hearings med arbetsmarknadsorganisationerna om deras erfarenheter av den praktiska tillämpningen av lagen. Vid dessa hearings restes kritik mot enskildheter i lagstiftningen, men det framställdes inte något krav på någon mer genomgripande omarbetsning. Tvärtom ansågs det vara en fördel att den snabba lagstiftningstakten under 1970-talet inte hade fått en efterföljd under 1980-talet, varigenom det arbetsrättsliga regelverket hade fått möjlighet att stabiliseras. Från både arbetsgivar- och arbetstagarhåll markerades fördelen med att önskvärda förändringar görs avtalsvägen.

Detta är en uppfattning som utskottet delar. Av denna följer självfallet

inte att lagstiftning skall undvikas i alla lägen. Den arbetsrättsliga lagstiftningsprocessen har i själva verket fortsatt under 1980-talet, låt vara i ett lugnare tempo. Under denna tid har bl.a. de tidigare lagarna om arbetstid, anställningsskydd och styrelserepresentation för privatanställda ersatts med ny lagstiftning. Arbetstids- och semesterfrågorna är för närvarande under utredning. I höst ämnar regeringen tillsätta en arbetsmiljökommission, vars arbete i första hand kommer att gälla arbetsmiljölagstiftningen men också kan komma att beröra andra arbetsrättsliga frågor.

Vad nu anförts innebär sammantaget att utskottet inte kan ansluta sig till vare sig centerpartiets bedömning i motion A748 att det föreligger behov av en total översyn av den arbetsrättsliga lagstiftningen eller till den starkt kritiska inställning som ligger bakom moderata samlingspartiets begäran i motion A731 om meningsyttringar från riksdagens sida om denna lagstiftning.

I vad gäller yrkandet i motion A749 (fp) om en översyn av arbetsrättslagstiftningen med hänsyn till de mindre företagens förhållanden bör påpekas att flertalet av de frågor som aktualiseras i det sammanhanget i sak har behandlats i betänkandet AU 1988/89:7 om anställningsskyddslagen. Det gäller arbetstagarbegreppet, saklig grund för uppsägning och reglerna om permitteringslön. Till den återstående frågan, de arbetsrättsliga skadestånden, återkommer utskottet i den följande framställningen med anledning av andra motionsyrkanden härom. Mot bakgrund av dessa ställningstaganden anser utskottet att det inte finns skäl för ett översynsarbete med den antydda inriktningen på småföretag.

Med återopande av den anförda avstyrker utskottet motionerna A731, A748 och A749 i de nu behandlade delarna.

Vad utskottet ovan anført har i vissa delar även tillämpning på yrkandet i vpk:s partimotion A733 om en utredning som skall tillföra medbestämmandelagen förstärkta eller nya rättigheter för de anställda – av motionärerna sammanfattade som demokratiska rättigheter i arbetslivet. Förslagen har sin grund i att att vpk, som framgår av motionen, inte accepterar själva begreppet medbestämmande utan anser att fackföreningarna skall påverka arbetslivets villkor genom självständig kamp – en självständighet som sägs omfatta även förhållandet till såväl kapital som stat och politiska partier. I denna kamp skall arbetstagarna ha rätt att lokalt tillgripa stridsåtgärder när helst detta synes befogat och därutöver utöva en omfattande vetorätt vid förändringar. Som utskottet har framhållit i tidigare sammanhang ligger det i själva benämningen medbestämmandelagen att det är begrepp som samverkan och medinflytande som skall styra den utveckling mot demokrati på arbetsplatserna som lagen vill främja. Detta grundläggande synsätt som präglar medbestämmandelagen och övrig arbetslagstiftning bör inte överges till förmån för den linje vpk förespråkar. Motionerna A733 och yrkandet om vetorätt i motion A705 avstyrks för den skull av utskottet.

Ny teknik och arbetets organisation

I partimotion 1987/88:A703 begär vänsterpartiet kommunisterna ett samlat program för *facklig kontroll över införande av en ny teknik och arbetsorga-*

isation samt över teknikens användning och utveckling. Motionärerna går in på teknikens faror och möjligheter, särskilt med tanke på det teknologiska genombrott som mikroelektroniken utgör. Motionärernas slutsats blir att de arbetandes fackliga organisationer måste rustas till kamp för en arbetsorganisation och för tekniska lösningar som utgår från de arbetandes behov. Som centrala krav på lagar och avtal för facklig kontroll över teknikanvändningen anges följande:

övergång från löne- till produktionsbeskattning
vinster av ny teknik används bl.a. till kortare arbetsdag vilket ger fler jobb
fackligt forskningsinstitut och fackliga forskningskonsulter
yrkesutbildning med datatekniska tillämpningar utan att grundläggande yrkeskunskaper eftersätts

teknisk-humanistisk utbildningsreform
vuxenutbildningsreform för alla med dålig grundutbildning.
Därjämte bör i programmet ingå en utveckling mot nationellt oberoende på elektronikområdet, bl.a. genom att det byggs upp en samhällsägad elektronikindustri.

Utskottet har med anledning av vpk-motioner tagit upp frågan om ny teknik och arbetsorganisation till närmare behandling i de senare årens medbestämmandebetänkanden, se AU 1986/87:8 s. 14-15 och AU 1987/88:8 (s. 11). Övervägandena har mynnat ut i att de frågor som hänger samman med den tekniska utvecklingen får lösas i överläggningar parterna emellan. Utskottet har därvid kunnat peka på att dessa frågor uppmärksammats såväl i 1982 års Utvecklingsavtal på den privata arbetsmarknaden liksom i andra medbestämmandeavtal. Utskottet har vidare ansett att en utvecklad vetorätt och ett av regeringen utarbetat program för facklig kontroll över teknikens användning inte framstår som den bästa vägen att gå för att öka de anställdas inflytande i hithörande frågor. Utskottet vidhåller denna uppfattning och avstyrker därför den föreliggande motionen A703.

Kurt Ove Johansson (s) och Stig Gustafsson (s) föreslår i motion 1987/88:A708 en utredning om *integritetsfrågor i arbetslivet vid införande av ny teknik*. Motionärerna åberopar i sin motivering de ökade möjligheter till övervakning i arbetet som datatekniken ger. Frågan berörs också i den nyss redovisade vpk-motionen A703.

Utskottet har inhämtat att arbetsmarknadsministern den 5 oktober i år har tillsatt en arbetsgrupp som skall kartlägga olika frågor om data och integritet i arbetslivet. Gruppen skall bl.a. undersöka om den utvecklade datatekniken i Sverige har lett till ökad risk för otillbörligt intrång i den personliga integriteten vid ledning och övervakning av arbete och arbetstagare. Den förutsätts i sitt arbete samråda med arbetsmarknadens parter. En rapport skall lämnas före utgången av februari 1989.

Med tillsättandet av den nämnda arbetsgruppen i arbetsmarknadsdepartementet har syftet med motion A708 väsentligen tillgodosetts. Motionen påkallar därmed inte någon riksdagens åtgärd.

Gällande rätt

Med negativ föreningsrätt avses rätten att stå utanför en förening. Nya arbetsrättskommittén (NARK) anförde i sitt betänkande (SOU 1982:60 s. 278 f.) att man i likhet med den förra arbetsrättskommittén hade funnit att det saknas anledning att föreslå lagregler som tar sikte på den negativa föreningsrätten och föreningsrättsskyddet för arbetssökande. När det gäller användningen av s.k. organisationsklausuler i kollektivavtal – som kan innebära att arbetsgivare inte får anställa någon oorganiserad eller någon som tillhör en annan facklig organisation – understök kommittén betydelsen av att en facklig anslutning skall vara frivillig och bero av den enskildes bestämmanderätt. Detta innebär emellertid inte att kommittén ville förordna ett lagfäst förbud mot organisationsklausuler.

Frågan om en medlems rätt att träda ut ur en facklig organisation har också aktualiserats i arbetsdomstolen. I ett mål som gällde utträde ur Sjöfolksförbundet (dom nr 25 år 1980) ansåg domstolen att medlemmar av det aktuella förbundet måste anses ha rätt att säga upp sitt medlemskap utan hinder av att förbundets stadgar saknade bestämmelser härom. En uppsägningstid måste dock iakttas. Dess längd fick bestämmas av vad som efter en mer fri bedömning var skälig. I detta fall fastställdes uppsägningstiden till tre månader.

Motionerna

Hithörande frågor tas upp i tre motioner med yrkanden om att en lagfäst negativ föreningsrätt skall införas. Alf Wennerfors m.fl. anför i kommittémotionen 1987/88:A731 att den positiva föreningsrätten, dvs. rätten att få ansluta sig till och tillhöra en förening, finns inskriven i grundlagen och i MBL. Med rätten att tillhöra en förening bör självklart också följa rätten att slippa tillhöra en förening. Vidare bör organisationsklausuler i kollektivavtal förbjudas. Sådana klausuler kan betraktas som en form av yrkesförbud och innebär ett otillbörligt ingrepp i den enskildes integritet. Hittills har utträdesrätten inte varit någon självklarhet i Sverige. 1986 års LO-kongress beslutade visserligen att utträdesrätt skall medges för medlemmar i de anslutna förbunden, men ännu återstår att utröna de praktiska konsekvenserna av dessa beslut och de eventuella villkor som kan bli förknippade med ett utträde ur förbunden.

Därjämte anför i motionen följande: För att garantera medlemmarnas kontroll över inbetalningen av medlemsavgifter och möjligheten att förhindra att inbetalning av medlemsavgifter sker trots anmälan om utträde, bör rätt för en arbetsgivare att göra avdrag på lönen för fackföreningsavgifter endast kunna medges genom fullmakt från varje enskild arbetstagare. Motionärerna begär att vad de anført om löneavdrag i dessa fall skall ges regeringen till känna.

Med liknande motiveringar begärs lagstiftning om negativ föreningsrätt och förbud mot organisationsklausuler även i motionerna 1987/88:A718 av Filip Fridolfsson m.fl. (m,fp,c) och 1987/88:A746 av Elver Jonsson m.fl. (fp).

De föreningsrättsliga bestämmelserna i MBL ger rätt åt arbetsgivare och arbetstagare att tillhöra en arbetsgivar- eller en arbetstagarorganisation. Detta är den positiva föreningsrätten. Denna rätt skall vara okränk. Därmed förbjuds exempelvis att en arbetstagare blir uppsagd eller avskedad för att han eller hon har anslutit sig till en facklig organisation.

Den omvända rätten att utträda ur en facklig organisation är fastslagen genom arbetsdomstolens ovannämnda dom. Detta led i den negativa föreningsrätten är därmed att anse som gällande rätt, och det krävs inte någon lagstiftning för att fastställa själva rättsläget i den delen. Annorlunda förhåller det sig med föreningsrättsskyddet för arbetssökande och den därmed sammanhängande frågan om organisationsklausuler. Dessa problem diskuterades ingående i NARK:s betänkande. Kommitténs överväganden mynnade ut i att man borde avstå från att ingripa med lagstiftning om den negativa föreningsrätten och bruket av organisationsklausuler. Utskottet har i tidigare betänkanden anslutit sig till denna uppfattning och vidhåller sin inställning. De problem som kan föreligga och som utskottet bedömer vara av begränsad omfattning bör kunna lösas på annat sätt än genom lagstiftning.

Vad slutligen beträffar den i motion A731 föreslagna begränsningen av möjligheterna att göra löneavdrag för fackföreningsavgifter vill utskottet erinra om följande. Arbetsgivarnas medverkan till avgiftsuppbörden bygger på åtaganden genom kollektivavtal. Den ordning motionärerna förordar tillämpas för övrigt redan i dag på så sätt att den enskilda arbetstagaren vid inträde i en facklig organisation lämnar denna en fullmakt att genom löneavdrag uppbära medlemsavgiften. En lagreglering skulle vara en onödig inskränkning i parternas avtalsfrihet.

Med det anförda avstyrker utskottet motionerna A718, A731 och A746, i förekommande fall i aktuella delar.

MBL inom offentlig sektor

Bakgrund

Frågan om medbestämmande i samband med de politiska besluten i regeringen och hos kommuner och landsting har diskuterats vid åtskilliga tillfällen alltsedan tillkomsten av MBL.

Hösten 1981 begärde riksdagen på förslag av arbetsmarknadsutskottet en utredning som skulle syfta till en klarare gränsdragning i förhandlingsfrågorna på de landstings- och primärkommunala områdena (AU 1981/82:4). Mot beslutet reserverade sig de socialdemokratiska ledamöterna i utskottet.

Efter regeringsskiftet hösten 1982 anförde den nya regeringen i skrivelse 1982/83:176 att man borde pröva möjligheterna att avtalsvägen lösa förekommande gränsdragningsproblem. Ytterligare åtgärder borde vidtas först om denna väg inte var framkomlig. Utskottet instämde (AU 1983/84:5). I en reservation anförde representanterna för m, c och fp att den begärda utredningen borde fullföljas och utvidgas till att omfatta även de statligt anställdas förhandlingsrätt.

I maj 1984 uttalade konstitutionsutskottet att en omprövning av MBL:s förhandlingssystem i samband med beredningen av regeringsärendena borde komma till stånd (KU 1983/84:30). På förslag av regeringen i proposition 1986/87:147 (AU 18) godkände riksdagen ett den 21 mars 1987 mellan statens arbetsgivarverk och de statsanställdas huvudorganisationer träffat avtal om medbestämmande vid beredningen av regeringsärendena. Avtalet, som ersatte ett tio år tidigare träffat avtal i motsvarande ämne, ger huvudorganisationerna rätt till information i viktigare frågor med möjlighet för dem att påkalla muntlig överläggning.

Efter beslut av riksdagen (prop. 1986/87:99, KU29, AU 3 y), har den tidigare rätten för personalföreträdare att med vissa undantag delta i styrelsebesluten hos statliga myndigheter ersatts med en närvaro- och yttranderätt. Därmed har man på den statliga sidan anslutit till den ordning som tidigare införts när det gäller personalföreträdare i kommunala nämnder.

Motionerna

Alf Wennerfors m.fl. (m) anför i motion 1987/88:A731 att de offentliganställdas förhandlingsrätt trots de inskränkningar som gjorts ändå är utomordentligt vidsträckt. Personalföreträdarna i de statliga styrelserna har långtgående befogenheter, vartill kommer att de fackliga huvudorganisationerna har egna mandat i ett antal statliga verk och styrelser. I kommunala nämnder och styrelser har de anställdas fackliga representanter erhållit närvarorätt. Den vidsträckta förhandlingsrätten i kombination med den fackliga representationen i de beslutande organen ger de fackliga organisationerna och deras företrädare möjlighet att påverka det politiska beslutsfattandet i flera led – de har i realiteten flerdubbel rösträtt. Detta är betänkligt från demokratisk synpunkt.

Den socialdemokratiska regeringen har ansett att gränsdragningen mellan förhandlingsrätten om den politiska demokratin kan lösas genom avtal. Motionärerna anser att det är principiellt felaktigt att frågor som rör gränsdragningen mellan förhandlingsrätten och den politiska demokratin hänvisas till avgörande i avtal mellan arbetsmarknadens parter. De framhåller vidare att den rådande oklarheten om gränserna för förhandlingsskyldighetens omfattning inom de offentliga sektorerna även har andra aspekter än hänsynen till den politiska demokratin. Den medför nämligen risker för ineffektivitet och byråkrati genom det förhandlingssystem som är involverat i beslutsfattandet.

I motionen föreslås mot den angivna bakgrunden en genomgripande översyn av gällande lagar och förordningar i syfte att åstadkomma en klar gränsdragning mellan den politiska demokratin och de offentliganställdas berättigade krav på medinflytande. Härutöver föreslår motionärerna ett tillkännagivande om tillämpningen av MBL i regeringskansliet. De anser att det av riksdagen godkända avtalet ger de anställdas organisationer långtgående möjligheter att påverka regeringens beslut och innebär vidare risk för förlängda handläggningstider.

Även i motion 1987/88:A746 av Elver Jonsson m.fl. (fp) påtalas som principiellt felaktigt att frågor om gränsdragningen mellan förhandlingsrät-

ten och den politiska demokratin avgörs genom avtal mellan arbetsmarknadens parter. Behovet av det utredningsarbete som tidigare begärts kvarstår och bör inledas snarast. Arbetet bör omfatta hela den offentliga sektorn. Motionärerna föreslår ett tillkännagivande till regeringen av det anförda.

Utskottets överväganden

Alltsedan 1980-talets början föreligger skilda ståndpunkter i fråga om behovet av att särskilt utreda gränsdragningen mellan den politiska demokratin och medbestämmandet. Några nya argument som skulle kunna motivera ett ändrat ställningstagande från utskottets sida har inte förts fram av motionärerna. Vad som skett under den gångna delen av decenniet är att den tidigare försöksverksamheten med närvaro- och yttranderätt för personalföreträdare i kommunala organ har permanentats. På den statliga sidan har personalföreträdarnas tidigare beslutsrätt i styrelserna som tidigare nämnts utgått och ersatts med en närvaro- och yttranderätt. 1977 års avtal om personalorganisationernas mer långtgående förhandlings- och informationsrätt beträffande regeringsärendena har ersatts med ett nytt avtal som lägger tyngdpunkten på informationsrätten. Utskottet är inte berett att initiera ett utredningsarbete som syftar till ytterligare förändringar beträffande de offentliganställdas medbestämmande. Inte heller anser utskottet att det är påkallat med ett särskilt riksdagsuttalande om medbestämmandeformerna i regeringskansliet. Motionerna A731 (m) och A746 (fp) avstyrks därmed i de förevarande delarna.

Chefstillsättningar

Arbetsdomstolen har genom tre domar åren 1979 och 1980 slagit fast att en arbetsgivare är skyldig att föra förhandlingar enligt 11 § MBL före beslut om att tillsätta chefsbefattningar. I motion 1987/887:A731 av Alf Wennerfors m.fl. (m) föreslås att förhandlingsplikten vid chefstillsättningar avskaffas och att de anställda får rätt till information och samråd i de fall detta är möjligt. Även inom den offentliga verksamheten bör förhandlingsrätten avskaffas. Däremot bör de anställda i denna verksamhet ha rätt till information. Regeringen bör utarbeta förslag till lagändring med det angivna syftet.

Frågan om förhandlingsplikten vid chefstillsättningar har varit uppe till behandling i utskottet vid flera tidigare tillfällen. Utskottet har avstyrkt att man genom en specialregel i MBL avskaffar förhandlingsrätten vid chefstillsättningar. Utskottet vidhåller denna uppfattning och anser att det inte heller har tillkommit några nya omständigheter som skulle motivera en annan ståndpunkt. På den offentliga sidan är motionärerna i sak tillgodosedda när det gäller de utnämningar som görs av regeringen, dvs. till de högsta chefs- och domarposterna. I de fallen har de offentliganställdas organisationer i princip endast informationsrätt enligt det tidigare nämnda avtalet om medbestämmande vid beredningen av regeringsärenden.

Med det anförda avstyrker utskottet motion A731 i den föreliggande delen.

Arbetsgivarens informations- och förhandlingsskyldighet skall enligt MBL fullgöras i första hand mot den lokala arbetstagarorganisationen. Alf Wennerfors (m) m.fl. framhåller i motion 1987/88:A731 att det på de större företagen som regel ankommer på fackklubbarna att förhandla och ta emot information enligt MBL. På mindre företag utan fackklubb blir det de centrala och regionala fackliga organen som avgör huruvida de anställda skall representeras av ett ombud på den egna arbetsplatsen eller inte. Detta leder ofta till att arbetstagarna representeras av en facklig ombudsman utan anknytning till det egna företaget.

Det finns inte heller, fortsätter motionärerna, någon skyldighet för en sådan facklig representant att samråda med de anställda. Ordningen innebär att förhandling och information mellan parterna på ett olyckligt sätt har lyfts över huvudet på dem som känner de lokala förhållandena. Den strider mot lagens syfte att ge ökat inflytande åt de anställda på arbetsplatserna. Motionärerna föreslår att det uppdras åt regeringen att lägga fram förslag till ändring av MBL så att de anställda på de små företagen garanteras deltagande i och ansvar för förhandlingar och information. Garantin bör också omfatta rätt för de anställda att anlita fackligt ombud om de så önskar.

Utskottet gör följande bedömning.

När liknande förslag har framförts tidigare år har utskottet anlagt följande synsätt:

Med lagens utformning är medbestämmandet en del av den fackliga verksamheten. Hur denna skall läggas upp och genomföras bör bestämmas av arbetstagarna och de fackliga organisationerna. Det bör följaktligen överlåtas åt parterna på arbetsmarknaden att avtalsvägen ange de lämpliga formerna för förhandling och information med utgångspunkt i den allmänna grundsatsen att huvudpunkten i medbestämmandet skall ligga på den lokala nivån. I Utvecklingsavtalet mellan SAF, LO och PTK har särskilt framhållits att formerna för samverkan och medbestämmande skall anpassas till de lokala förhållandena ute på arbetsplatserna. Beträffande mindre arbetsplatser utan lokal facklig organisation förutsätter avtalet att det skall kunna utses kontakt- eller arbetsplatsombud.

- - -

MBL liksom annan arbetsrättslig lagstiftning är, som förut nämnts, en ramlagstiftning som parterna kan utfylla genom bransch- eller företagsanpassade avtal. På den nu aktuella punkten föreligger genom Utvecklingsavtalet en av parterna träffad överenskommelse. Utskottet anser för sin del att det inte finns skäl att genom lagstiftning sätta avtalet i denna del ur spel.

Vad som anförts i den nu föreliggande motionen ger inte utskottet anledning att frånga de ovan redovisade övervägandena. Utskottet anser alltså att det inte är motiverat att företa den lagändring som begärs i motion A731, som avstyrks i den aktuella delen.

Gällande rätt

Bestämmelserna i 38–40 §§ MBL ålägger arbetsgivarna att förhandla med de fackliga organisationerna i de fall då arbetsuppgifter avses bli utlagda på entreprenad eller som uppdrag. Om man inte kommer överens vid förhandlingarna har den fackliga organisationen möjlighet att förbjuda att entreprenaden (motsv.) kommer till stånd, men det förutsätter att det arrangemang arbetsgivaren vill genomföra kan antas leda till att lag eller kollektivavtal åsidosätts eller att detta på annat sätt skulle strida mot vad som är godtaget inom parternas avtalsområde. Används vetot på obefogat sätt kan det medföra skadeståndsskyldighet för den fackliga organisationen. Skadeståndsskyldighet kan också uppstå för den arbetsgivare som bryter mot bestämmelserna.

Vetorätten utövas normalt av den centrala fackliga organisationen.

Motionerna

Alf Wennerfors m.fl. (m) framhåller i motion 1987/88:A731 att avsikten med bestämmelserna om den fackliga vetorätten aldrig har varit att de skulle hindra seriösa entreprenörer. Det sker dock i många fall till följd av att de fackliga representanterna vill utöka arbetsuppgifterna på den egna arbetsplatsen. Ännu allvarligare är att vetorätten utnyttjas för att utestänga företagare på godtyckliga grunder eller acceptera dem endast på vissa villkor. I praktiken har de fackliga organisationerna därmed skaffat sig möjlighet att utfärda näringsförbud.

Motionärerna anför vidare att de fackliga organisationerna i vissa fall, särskilt bland kommunerna, utvidgat vetorätten att omfatta upphandling i allmänhet. Det händer dessutom att organisationerna föreslår aktioner av i det närmaste polisiär karaktär för att kontrollera om företag erlagt skatter och avgifter. Att endast ett fåtal fall har förts upp till arbetsdomstolen, fortsätter motionärerna, ger ingen rättvisande bild av vetorättens användning. Redan hotet om veto kan vara tillräckligt för att en arbetsgivare skall avstå från att anlita en tilltänkt entreprenör. I Utvecklingsavtalet mellan SAF, LO och PTK har parterna ålagt sig att följa utvecklingen på entreprenadområdet. Av allt att döma används dock vetorätten fortfarande på ett sätt som inte kan accepteras. Frågor som rör rättstryggheten bör lagstiftaren inte överlåta till reglering i avtal mellan parterna på arbetsmarknaden. Med hänvisning härtill och till vad i övrigt anförts yrkar motionärerna att riksdagen skall upphäva 38–40 §§ i MBL.

Erik Hovhammar m.fl. (m,fp,c) anför i motion 1987/88:A719 att det måste betraktas som orimligt att en facklig organisation med lagens hjälp skall kunna stoppa småföretag från att få arbete av det enda skälet att det saknar kollektivavtal/hängavtal samt att enda chansen till rättelse är att det upphandlande företaget tar en process i arbetsdomstolen med sin fackliga motpart. Skyddet för de små företagen är alldeles för svagt. 39 § MBL bör därför ändras på så sätt att en arbetstagarorganisation inte får möjlighet att utnyttja sin starka ställning i entreprenadfrågor till att utestänga företag utan

Elver Jonsson m.fl. (fp) anser i motion 1987/88:A746 att det är betänkligt att vetorätsreglerna i MBL ibland används av de fackliga organisationerna för att försöka stoppa även seriösa entreprenörers verksamhet. Detta drabbar särskilt enmansföretagen och innefattar därigenom ett hot mot etableringsfriheten. Dessa företagare bör få bättre förutsättningar för sin näringsutövning på entreprenadområdet genom ändringar i MBL så att de påtalade missförhållandena kan undanröjas. Motionärerna föreslår att riksdagen uppdrar åt regeringen att lägga fram förslag härom.

Även Börje Hörnlund m.fl. (c) uttalar i motion 1987/88:A748 att det är betänkligt att vetorätsreglerna ibland utnyttjas av de fackliga organisationerna för att försöka stoppa även seriösa entreprenörers verksamhet. Detta drabbar särskilt enmansföretagen.

Slutligen förordar Anna Wohlin-Andersson (c) och Marianne Andersson (c) i motion 1987/88:A715 en översyn av MBL för att underlätta upphandling av externa tjänster.

Motiveringen till yrkandet finns i motion 1987/88:Fi708 med förslag avsedda att främja förutsättningarna för tjänsteföretagen.

Utskottets överväganden

Motionsyrkanden med syfte att slopa eller inskränka vetorätsbestämmelserna har framställts i stort sett alltsedan bestämmelserna kom till. Yrkandena har avvisats av riksdagen, på senare år med hänvisning dels till att Nya arbetsrättskommittén studerade användningen av reglerna utan att finna att de i någon större omfattning utnyttjades för andra syften än de avsedda, dels till att det av SAF, LO och PTK inrättade Rådet för utvecklingsfrågor skall aktivt följa utvecklingen på entreprenadområdet. När det gäller den särskilda frågan om enmansföretagen har utskottet redovisat att näringsfrihetsombudsmannen gjort en anmälan till regeringen om vissa förhållanden inom elektrikerbranschen och att regeringen inte fann skäl till lagändring men gjorde vissa uttalanden i ärendet (se vidare AU 1985/86:1 s. 13–15 och AU 1986/87:8 s. 24–25 med reservationer av m.fp.c resp. vpk).

Enligt utskottets mening har det inte framkommit några nya skäl som ger riksdagen anledning att ändra sina tidigare ställningstaganden till de yrkanden som framställts om att bestämmelserna om den fackliga vetorätten skall upphävas eller inskränkas. Utskottet avstyrker sålunda motionerna A715 (c), A719 (m.fp.c), A731 (m), A746 (fp) samt A748 (c), i förekommande fall i aktuella delar.

Fredspliktsbestämmelserna

Gällande rätt

Rätten att vidta fackliga stridsåtgärder – på både arbetsgivar- och arbetstagsarsidan – är fastslagen i grundlagen genom en bestämmelse härom i 2 kap. 17 § regeringsformen. Denna grundlagsfästa rätt kan emellertid begränsas genom lag eller avtal.

Det brukar hävdas att det råder en i princip fri rätt att tillgripa fackliga

stridsåtgärder. Svensk rätt saknar nämligen lagstiftning för arbetsmarknaden i stort som positivt anger rättsliga förutsättningar för bruket av stridsåtgärder eller på annat sätt ställer upp allmänna regler om rätten att gå till facklig strid. Fredspliktsreglerna i medbestämmandelagen liksom i den tidigare kollektivavtalslagen gäller enbart den fredsplikt som följer av att kollektivavtal har träffats. De inskränkningar som därutöver genom lagstiftning finns i rätten att tillgripa stridsåtgärder är av mindre räckvidd. Enligt lagen om offentlig anställning finns vissa begränsningar i stridsrätten för offentligt anställda. Det är vidare inte tillåtet att vidta åtgärder som skulle strida mot straffrättsliga regler, såsom reglerna i brottsbalken om olaga intrång, ofredande, skadegörelse eller ärekränkning. När det gäller stridsåtgärder av särskilt farlig eller skadlig karaktär eller omfattning har det överlåtits på arbetsmarknadens parter att själva inför en konflikt ta hänsyn till samhällsskyddets eller tredje mans intressen. Regler om sådana förfaranden har tagits upp i huvudavtal som täcker större delen av arbetsmarknaden. I sista hand har statsmakterna möjlighet att gripa in med lagstiftning. Detta har dock hittills behövt övervägas vid endast ett fåtal tillfällen.

Införandet av medbestämmandelagen innebär inte någon förändring i friheten för arbetsmarknadens parter att vidta stridsåtgärder när de inte genom att träffa kollektivavtal har bundit sig att iakttä fredsplikt. I förarbetena till lagen uttalas att samhällets uppgift främst bör vara att bidra med positiva åtgärder för att främja fredliga lösningar av intressemotsättningar på arbetsmarknaden. Man har i sammanhanget pekat på medlingsförfarandet och det statliga förlikningsmannaväsendet.

Mer i detalj innebär lagens bestämmelser följande.

Bestämmelserna i 41–45 §§ om fredsplikt understryker principen om arbetsfred under den tid då kollektivavtal gäller. Grundregeln är att fackliga stridsåtgärder inte får vidtas för att tvinga fram ändringar i gällande avtal eller för att utöva påtryckningar i tvister om tillämpningen av avtalet eller MBL. Det är inte heller tillåtet med stridsåtgärder för att genomföra bestämmelser avsedda att tillämpas när avtalet har upphört att gälla. Begränsningar ges i rätten att tillgripa stridsåtgärder som fackliga sympatiåtgärder. Lagen ger vidare föreskrifter om arbetsgivar- och arbetstagarorganisationernas ansvar för att medlemmarna inte vidtar olovliga stridsåtgärder liksom – i 43 § – om skyldighet att ta upp överläggningar när sådana åtgärder inletts och verka för att de upphör. Slutligen innehåller det aktuella avsnittet i MBL regler om de varsel som skall föregå stridsåtgärder samt om den s.k. kvarlevande stridsrätten för att genomdriva ett medbestämmandeavtal.

I 60 § ges bestämmelser om skadestånd när arbetstagarare deltar i olovliga konflikter. Dessutom finns föreskrifter som gör det möjligt för arbetsdomstolen att ålägga arbetstagararna att återgå till arbetet samt förordna att nya överläggningar om konflikten skall äga rum mellan arbetsgivaren och den berörda fackliga organisationen under ledning av en förlikningsman.

Skadeståndet för deltagande i olovliga konflikter är enligt huvudregeln i 60 § maximerat till 200 kr. (den s.k. 200-kronorsregeln). Om konflikten avbrutits på ett tidigt stadium, senast i samband med en första överläggning enligt 43 §, skall arbetstagararna normalt inte åläggas något skadestånd. I

särskilt allvarliga eller anmärkningsvärda fall kan skadestånd å andra sidan dömas ut med högre belopp än 200 kr.

1988/89:AU4

Motionerna

Alf Wennerfors m.fl. (m) föreslår i motion 1987/88:A731 ett tillkännagivande med anledning av vad som i motionen anförts om fackliga stridsåtgärder. Motionärerna pekar på en ökad strejkbenägenhet under senare år. Särskilt konflikterna på den offentliga arbetsmarknaden drabbar tredje man, dvs. allmänheten. Även begränsade strejker kan få långtgående konsekvenser och måste av arbetsgivaren mötas med mycket omfattande stridsåtgärder för att dessa skall bli verkningsfulla. Konflikter till följd av fackliga gränsdragningstvister har blivit vanligare. Sådana konfliktsituationer kan inte påverkas av arbetsgivaren, som dock måste tillhandahålla slagfältet. Avslutningsvis säger motionärerna att det är angeläget att den av regeringen tillsatta konfliktutredningen leder till en stabilare ordning och ett återupprättande av respekten för hävdvunna spelregler.

Vänsterpartiet kommunisterna yrkar i motion 1987/88:A742 på ett lagförslag från regeringen som innebär att arbetsgivarnas rätt att tillgripa lockout avskaffas eller starkt begränsas. Motionärerna hävdar att strejk och lockout inte är jämförbara vapen. Medan arbetarnas möjligheter till försörjning hotas genom en lockout, hotar strejker endast de rikas/kapitalägarnas möjligheter att berika sig.

I den moderata kommittémotionen A731 samt i motion 1987/88:A746 av Elver Jonsson m.fl. (fp) yrkas att 200-kronorsregeln skall avskaffas. Enligt motion 1987/88:A731 innebär regeln i sin nya lydelse egentligen ett erkännande av den olovliga strejken som påtryckningsmedel. Eftersom olovliga konflikter ofta riktar sig i lika hög grad mot den fackliga organisationen som mot arbetsgivaren, innebär denna ordning ett undergrävande även av de fackliga organisationernas auktoritet och därmed av deras möjligheter att hävda sin ställning som avtalsslutande part. Detta utgör ett allvarligt avsteg från den hittillsvarande principen att fredsplikt föreligger under avtalsperioden.

I motion A746 anförts att de tidigare skadestandsreglerna inte ledde till någon generell höjning av skadeståndsnivån men gav arbetsdomstolen bättre möjligheter än nu att göra nyanserade bedömningar i de olika målen och, när så var motiverat, göra särskilda markeringar av rättsstridigheten hos olovliga konflikter.

Utskottets överväganden

Utskottet behandlar först de önskemål om *begränsningar i rätten att tillgripa stridsåtgärder* som innefattas i yrkandena i motionerna A731 (m) resp. A742 (vpk).

Utnyttjandet av stridsåtgärder på den svenska arbetsmarknaden har under 1980-talet studerats av två utredningar, konfliktutredningen och förhandlingsutredningen.

Konfliktutredningen tillsattes år 1981 med uppgift att utföra en allsidig kartläggning av de arbetsrättsliga aspekterna på arbetskonflikter. Utred-

ningen avgav år 1984 betänkandena Arbetsmarknadsstriden I och II (SOU 1984:18 och 19) samt hösten 1987 kartlägningsrapporten Gränstvister på arbetsmarknaden.

1988/89:AU4

Förhandlingsutredningen tillsattes hösten 1987 med uppdrag att undersöka förutsättningarna att förbättra reglerna för avtalsförhandling och arbetskonflikter på den offentliga arbetsmarknaden. Utredningen avgav i januari i år rapporten Fack & Samhälle.

Med det redovisade utredningsmaterialet har skett en dokumentering av användningen av fackliga stridsåtgärder. Det kan därmed inte anses påkallat att riksdagen, såsom begärs i motion A731 (m), med ett särskilt uttalande fäster regeringens uppmärksamhet på hur stridsmedlen har utnyttjats. Utskottet vill tillägga att den frihet att tillgripa stridsåtgärder som av hävd råder i vårt land bygger på tillit till arbetsmarknadsparternas omdöme och ansvarskänsla. I detta ligger en förväntan att i första hand parterna själva ingriper för att lösa uppkommande problem av det slag som exempelvis de senaste årens organisationstvister har medfört.

Av det ovan anförda framgår att utskottet inte anser sig på grundval av motion A731 böra initiera begränsningar i arbetstagarorganisationernas möjligheter att gå till facklig strid. Inte heller är utskottet berett att tillstyrka kravet i vpk-motionen A742 på att arbetsgivarnas lockouträtt skall avskaffas, alternativt starkt begränsas.

Utskottet avstyrker sålunda motionerna A731 i aktuell del och A742.

Vad härefter gäller yrkandena i motionerna A731 och A746 att *200-kronorsregeln* skall avskaffas vill utskottet anföra följande. I den modifierade form regeln har fått vid återinförandet år 1985 syftar den å ena sidan till att lägga ökad tonvikt vid åtgärder för att komma till rätta med de bakomliggande faktorer som har utlöst en olovlig konflikt och å andra sidan att tona ned den roll som skadestånden har fått i den allmänna debatten. Skadeståndens uppgift bör vara att stryka under grundsatsen att träffade kollektivavtal skall respekteras och den åtföljande fredsplikten iakttas. Den nu gällande 200-kronorsregeln fyller dessa syften väl, och därför avstyrker utskottet motionerna A731 och A746 i hithörande delar.

I motion 1987/88:A738 hemställer Birger Hagård (m) om lagstiftning mot *rättsstridigt tvång på arbetsplatser*. Motionären förordar ett tillägg till straffbestämmelsen i 4 kap. 4 § brottsbalken av följande lydelse:

Lag samma vare, där man, på sätt nu är sagt, försöker tvinga någon till deltagande i arbetsinställelse eller hindra någon att återgå till arbete eller att antaga erbjudet arbete.

En straffbestämmelse av det angivna slaget infördes vid sekelskiftet i den då gällande strafflagen. Bestämmelsen upphävdes år 1938. Utskottet anser inte att den efter 50 år bör införas på nytt utan avstyrker motionen.

Företagsblockader

Bakgrund

I de exempel på stridsåtgärder som anges i 41 § MBL ingår blockad, bojkott "eller annan därmed jämförlig åtgärd". I samma paragraf ges också regler för

tillåtligheten av en form för blockader, den s.k. indrivningsblockaden, som får användas även under avtalstid för att anställda skall få ut sina obetalda löner. En annan form av blockad, som uppmärksammats i nedanstående motioner, är blockad för att förmå företag att teckna kollektivavtal.

Motionerna

Följande motionsyrkanden syftar till ett *förbud mot blockad av enmansföretag*, varmed här likställs familjeföretag, dvs. företag med endast familjemedlemmar som anställda.

Alf Wennerfors m.fl. (m) yrkar i motion 1987/88:A731 att riksdagen skall begära förslag till lagstiftning som innebär förbud mot blockad av enmansföretag. De fackliga organisationerna bör inte få utnyttja blockader på ett sätt som uppfattas som stridande mot näringsfriheten eller den enskildes fri- och rättigheter, inte heller så att de uppfattas som stötande för rättsmedvetandet. Det förekommer också att blockad tillgrips mot enmansföretagare som inte vill sluta kollektivavtal, därför att de inte har några anställda, liksom mot företag vars anställda inte vill ansluta sig till en facklig organisation. Motionärerna konstaterar att de fackliga organisationerna på senare år inte har förmått motsvara det ansvar som följer med den fria stridsrätten. De tillägger att blockader i vissa fall kan vara både rimliga och motiverade. Blockader mot enmansföretag och företag med enbart familjemedlemmar som anställda bör dock över huvud taget inte få förekomma.

Filip Fridolfsson m.fl. (m,fp,c) yrkar i motion 1987/88:A721 på förbud mot blockad av företag utan anställda som är fackligt anslutna. Motionärerna anför bl.a. att följden av en blockad kan bli att företaget tvingas skriva på ett avtal med en facklig organisation som de anställda inte vill låta sig representeras av. Detta är speciellt stötande i företag med endast familjemedlemmar som anställda. Åtgärden kan dessutom användas för att hindra tillkomsten av kompanjonföretag.

Christer Eirefelt m.fl. (fp) föreslår i motion 1987/88:A749 ett tillkännagivande till regeringen om att företag inte skall få diskrimineras på grund av att de är enmansföretag och/eller saknar kollektivavtal.

Börje Hörnlund m.fl. (c) yrkar i motion 1987/88:A748 att MBL skall ändras så att blockad av enmans- och familjeföretag förklaras vara en otillåten stridsåtgärd.

Slutligen föreslås förbud mot blockad av enmansföretag i motion 1987/88:A720 av Marianne Karlsson m.fl. (c,m,fp) på grund av vägran att teckna avtal separat eller via en arbetsgivarorganisation.

I den ovannämnda motionen A731 framställer Alf Wennerfors m.fl. (m) ett särskilt yrkande om *begränsning av blockadrätten i övrigt*. Motionärerna anför i den delen att det bör uppdras åt regeringen att snarast utforma förslag till lagfästa regler i syfte att begränsa blockader mot företag utan att man därmed kränker arbetsmarknadsparternas eljest grundlagsskyddade rätt att vidta stridsåtgärder.

När utskottet tidigare år har behandlat motionsyrkanden om begränsning av blockadrätten likartade dem som ovan redovisats har utskottet hänvisat till att det har varit en gängse princip att statsmakterna inte bör ingripa med lagstiftning i arbetsmarknadsparternas rätt att använda ekonomiska stridsåtgärder. Det ankommer på parterna att på eget ansvar sinsemellan utveckla och tillämpa de regler som skall gälla vid användningen av sådana åtgärder. Utskottet vidhåller denna uppfattning och avstyrker därmed de förevarande yrkandena om förbud mot blockad av enmansföretag i motionerna A702, A720, A731, A748 och A759.

Av samma skäl avstyrks även yrkandena om begränsning av blockadrätten i övrigt i motionerna A702, A721 och A731.

Arbetsrättsliga skadestånd

Inledning

I den föregående framställningen har behandlats skadestånd som sanktionsform vid olovliga arbetskonflikter. Utskottet redovisar nedan några frågor om skadestånd riktade mot arbetsgivare. Gemensamt för motionerna är att de begär en översyn av de arbetsrättsliga skadestånden.

Motionerna

I motion 1987/88:A731 av Alf Wennerfors m.fl. (m) konstateras att flertalet skadestandsfrågor görs upp genom överenskommelser mellan arbetsgivaren och den berörda fackliga organisationen. Dessa avgörs därför inte av arbetsdomstolen.

Många gånger utkrävs skadestånd för rent bagatellartade förseelser, fortsätter motionärerna. Ofta betalar dock främst mindre företag hellre ett informellt skadestånd än att de ger sig in i en omfattande och dyrbar process med de konsekvenser detta kan ha inte minst för klimatet på arbetsplatsen.

Det har efter hand utvecklats en standardiserad bedömning av skadeståndens storlek. Alltför litet hänsyn tas till omständigheterna i det enskilda fallet. En liten företagares begränsade möjligheter att behärska lagstiftningen i alla dess detaljer bedöms efter samma principer som ett storföretag med tillgång till all tänkbar juridisk expertis. Detta är särskilt allvarligt sedan avdragsrätten för arbetsrättsliga skadestånd vid taxeringen slopades.

Det finns anledning analysera konsekvenserna av den arbetsrättsliga lagstiftningen i fråga om skadestånd och vidta sådana förändringar att det klart kan utläsas i vilka fall och under vilka former skadestånd kan utkrävas.

En översyn av skadestandsfrågorna begärs vidare i de likalydande motionerna 1987/88:A727 och 1987/88:A730 av Rolf Clarkson m.fl. (m,fp,c). Motionärerna framhåller att den arbetsrättsliga lagstiftningen måste betraktas som både svårtolkad och svårtillgänglig, vilket innebär problem inte minst för småföretagen. Genom 1984 års riksdagsbeslut har skadestånden blivit än mer kännbara genom att arbetsgivarnas avdragsrätt har slopats. Samtidigt har den s.k. 200-kronorsregeln för arbetstagarna återinförts. Därmed finns i

dag ingen som helst relation mellan skadeståndsbeloppen för mindre arbetsgivare och för arbetstagare.

1988/89:AU4

Motionärerna föreslår att en utredning tillsätts med uppgift att skyndsamt ta fram förslag till sådana ändringar i den arbetsrättsliga lagstiftningen att en rimligare relation uppnås mellan de skadestånd som kan dömas mindre arbetsgivare resp. arbetstagare samt att uppsåtsrekvisitet i betydligt högre grad än i dag skall vara utslagsgivande om skadestånd över huvud taget skall utdömas eller ej. I utredningen bör ingå att man analyserar konsekvenserna av den arbetsrättsliga lagstiftningen mot bakgrund av de s.k. informella skadestånden och eventuella missbruk av dem.

Vidare föreslår Elver Jonsson m.fl. (fp) i motion 1987/88:A746 en översyn av de arbetsrättsliga skadestånden. Som motivering anförs att det torde vara en allmän uppfattning att de arbetsrättsliga skadestånden ofta inte står i rimlig proportion till den uppkomna skadan. Den arbetsrättsliga lagstiftningen är numera ett omfattande regelverk med ett dussintal lagar, vartill kommer den reglering som sker genom kollektivavtalen. Det är svårt att överblicka ett så omfattande regelsystem och efterleva det i alla dess detaljer. Inte minst gäller det om mindre företagare, som av naturliga skäl inte kan ha tillgång till egen arbetsrättslig expertis. Skadestånd utkrävs emellertid även för bagatellartade förseelser. I samband med den föreslagna översynen bör även uppmärksammas de s.k. informella skadestånden.

Utskottets överväganden

Vid behandlingen av likartade motionsyrkanden har utskottet anfört följande (AU 1986/87:8 s. 21–22):

Motionärerna vänder sig bl.a. mot de s.k. informella skadestånden, dvs. ersättningar som arbetsgivare betalar till motparten utan föregående domstolsprocess. Med anledning härav bör framhållas att den allmänna inriktningen av de arbetsrättsliga reglerna är att parterna skall lösa uppkommande tvister i första hand genom förhandlingar i stället för genom rättegång. Denna princip understryks av en regel i arbetstvistlagen (4 kap. 7 §) som säger att arbetsdomstolen inte får ta upp ett mål till prövning utan föregående förhandlingar enligt MBL eller genom avtal fastställda förhandlingsordningar. Den praktiska innebörden av motionärernas förslag synes vara att det bör införas någon form av övre beloppsgräns för vad parterna vid sina förhandlingar får komma överens om. Det är tveksamt om det är lämpligt eller ens möjligt att göra en sådan begränsning i den parterna tillkommande avtalsfriheten. Om arbetsgivaren av skäl som anges i motionerna är mindre väl informerad om lagar och avtal och därigenom vid förhandlingarna kommer i underläge i förhållande till motparten så är detta, som utskottet framhållit i tidigare sammanhang, ett informationsproblem som inte skall avhjälpas genom ändringar i den arbetsrättsliga lagstiftningen.

I motionerna framförs tanken att skadestånden bör vara möjliga att gradera efter företagens storlek, och i motionerna A727 och A730 ifrågasätts om ouppsåtliga fel över huvud taget skall leda till skadestånd. En sådan ordning bryter mot det arbetsrättsliga mönstret att reglerna gäller lika för alla och tar inte hänsyn till skadeståndens reparativa funktion. Blir exempelvis en arbetstagare uppsagd utan saklig grund är kränkningen lika stor vare sig

uppsägningen sker från ett större eller ett mindre företag. Företagets storlek bör av det skälet inte påverka den ekonomiska gottgörelsen för kränkningen. 1988/89:AU4

Med åberopande av vad som redovisats anser utskottet sammanfattningsvis att vad som anförts i motionerna A727, A730, A731 och A746 inte motiverar ett initiativ från riksdagens sida till översyn av de arbetsrättsliga skadestånden och avstyrker för den skull de nämnda motionerna i motsvarande delar.

Utskottets hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *arbetsmarknadslagarnas utformning och effekter*
att riksdagen avslår motionerna 1987/88:A731 yrkandena 1–3, 1987/88:A748 yrkande 1 och 1987/88:A749 yrkande 2,

2. beträffande *utredning om demokratiska rättigheter i arbetslivet*
att riksdagen avslår motionerna 1987/88:A705 yrkande 1 och 1987/88:A733,

3. beträffande *program för facklig kontroll över ny teknik*
att riksdagen avslår motion 1987/88:A703,

4. beträffande *integritetsfrågor i arbetslivet vid införande av ny teknik*
att riksdagen avslår motion 1987/88:A708,

5. beträffande *negativ föreningsrätt*
att riksdagen avslår motionerna 1987/88:A718, 1987/88:A731 yrkandena 4–6 och 1987/88:A746 yrkandena 1 och 2,

6. beträffande *MBL inom den offentliga sektorn*
att riksdagen avslår motionerna 1987/88:A731 yrkandena 15 och 16 samt 1987/88:A746 yrkande 6,

7. beträffande *chefstillsättningar*
att riksdagen avslår motion 1987/88:A731 yrkande 17,

8. beträffande *förhandlingar och information i småföretag*
att riksdagen avslår motion 1987/88:A731 yrkande 7,

9. beträffande *facklig vetorätt vid entreprenader*
att riksdagen avslår motionerna 1987/88:A715 yrkande 1, 1987/88:A719, 1987/88:A731 yrkande 12, 1987/88:A746 yrkande 5 och 1987/88:A748 yrkande 2 i motsvarande del,

10. beträffande *begränsningar av rätten att tillgripa stridsåtgärder*
att riksdagen avslår motionerna 1987/88:A731 yrkande 8 och 1987/88:A742,

11. beträffande *200-kronorsregeln*
att riksdagen avslår motionerna 1987/88:A731 yrkande 9 och 1987/88:A746 yrkande 4,

12. beträffande *lagstiftning mot rättsstridigt tvång på arbetsplatser*
att riksdagen avslår motion 1987/88:A738,

13. beträffande *förbud mot blockad av enmansföretag*
att riksdagen avslår motionerna 1987/88:A702 i motsvarande del, 1987/88:A720, 1987/88:A731 yrkande 10, 1987/88:A748 yrkande 2 i motsvarande del och 1987/88:A749 yrkande 1,

14. beträffande *blockadrätten i övrigt*
att riksdagen avslår motionerna 1987/88:A702 i motsvarande del,
1987/88:A721 och 1987/88:A731 yrkande 11,
15. beträffande *arbetsrättsliga skadestånd*
att riksdagen avslår motionerna 1987/88:A727, 1987/88:A730, 1987/
88:A731 yrkandena 13 och 14 samt 1987/88:A746 yrkande 3.

1988/89:AU4

Stockholm den 17 november 1988

På arbetsmarknadsutskottets vägnar

Lars Ulander

Närvarande: Lars Ulander (s), Elver Jonsson (fp), Sonja Rembo (m), Marianne Stålberg (s), Lahja Exner (s), Anders G Högmark (m), Gustav Persson (s), Sten Östlund (s), Bo Nilsson (s), Kersti Johansson (c), Lars-Ove Hagberg (vpk), Anna Horn af Rantzien (mp), Eivor Husing (s), Erik Holmkvist (m), Britt Bohlin (s), Kjell-Arne Welin (fp) och Göran Engström (c).

Reservationer

1. Arbetsmarknadslagarnas utformning och effekter (mom. 1)

Elver Jonsson (fp), Sonja Rembo (m), Anders G Högmark (m), Kersti Johansson (c), Erik Holmkvist (m), Kjell-Arne Welin (fp) och Göran Engström (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 8 börjar med "När likartade" och på s. 9 slutar med "behandlade delarna" bort ha följande lydelse:

Ny teknik inom samhällslivets alla sektorer är en förutsättning för att vi skall kunna lösa sysselsättningsproblemen och få balans i den svenska ekonomin. Förändringarna sker i högt tempo och ställer stora krav på arbetsmarknadens funktionssätt liksom på de enskilda arbetstagarna, arbetsgivarna och företagen. Kravet på anpassningsförmåga är stort, samtidigt som utvecklingen ger positiva möjligheter för såväl de enskilda arbetstagarna som företagen och den offentliga verksamheten.

Denna strukturomvandling måste bygga på den kompetens, ansvarskänsla och vilja att finna goda lösningar som finns hos arbetstagare och arbetsgivare. Det innebär att inflytandefrågorna måste ta sikte på att engagera de enskilda anställda i frågor som rör dem i arbetet.

1970-talets arbetsrättsliga lagstiftning har nu fungerat i över ett årtionde. Den har främst haft som motiv att ge arbetstagarna ett ökat inflytande på beslutsprocessen inom näringsliv och offentlig förvaltning. Det är en viktig princip att människor skall kunna vara med och påverka även på sin arbetsplats. Det ökade inflytandet ger också ett större ansvar för den egna arbetsplatsen. Lagstiftningen har vidare gett möjligheter att ta till vara

arbetstagarnas kunskaper och speciella erfarenheter. Men det har under denna tid också ställts många krav på förändringar. Lagstiftningen har kritiserats för stelbenthet och för att den i vissa avseenden lett till byråkratisering och centralstyrning. Ett genomgående drag är att den övervärderar arbetsgivarnas och de fackliga företrädarnas juridiska kompetens. Fortfarande har den viktiga frågan om gränsdragningen mellan medbestämmandet och den politiska demokratin inte kunnat få en tillfredsställande lösning.

Utskottet delar mot den bakgrunden uppfattningen i de föreliggande motionerna att de arbetsrättsliga reglerna nu bör ses över. Översynen bör inte begränsas till medbestämmandeområdet utan ha formen av en allmän översyn av hela den arbetsrättsliga lagstiftningen. Det är önskvärt att reglerna blir så långt möjligt klart och entydigt utformade samtidigt som det skapas utrymme för en större flexibilitet i tillämpningen som bättre än för närvarande tar hänsyn till både de mindre företagens förhållanden och de enskilda arbetstagarnas rättigheter.

I vad gäller de enskilda arbetstagarna bör översynsarbetet syfta till att stärka deras rätt och öka deras inflytande på den egna arbetsplatsen.

Revideringen bör vidare utgå från att det skall upprättas en klar gränsdragning mellan den parlamentariska demokratins principer och det fackliga inflytandet. Varken arbetsgivar- eller arbetstagarorganisationer bör via lagstiftningen ha möjlighet att delta i den rent politiska beslutsprocessen.

Utskottet kommer senare i detta betänkande in på ytterligare frågor av stor betydelse för reformarbetet på medbestämmandeområdet. I de sammanhangen kommer utskottet att närmare redovisa sin syn på den negativa föreningsrätten, den fackliga vetorätten vid entreprenader, företagsblockader, arbetskonflikter och skadestånd m.fl. frågor.

Sammanfattningsvis anser utskottet att den nu förordade översynen av arbetsrättslagstiftningen skall leda till att de enskilda individerna får en starkare ställning, att det dras upp en klar gräns mot den politiska demokratin och att arbetsmarknadens funktionssätt underlättas och villkoren för nyskapande förbättras.

Översynen bör ges parlamentarisk förankring.

Vad utskottet anfört med anledning av motionerna A731, A748 och A749 bör delges regeringen.

dels att utskottets hemställen under 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *arbetsmarknadslagarnas utformning och effekter* att riksdagen med anledning av motionerna 1987/88:A731 yrkandena 1-3, 1987/88:A748 yrkande 1 och 1987/88:A749 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om en översyn av den arbetsrättsliga lagstiftningen.

2. Arbetsmarknadslagarnas utformning och effekter (mom. 1, 1988/89:AU4 motiveringen)

Lars-Ove Hagberg (vpk) anser att den del av utskottets yttrande som på s. 8 börjar med "När likartade" och på s. 9 slutar med "behandlade delarna" bort ha följande lydelse:

Som utskottet kommer att utveckla senare i betänkandet vid behandling av förslag från vpk bör den nuvarande MBL-lagstiftningen ersättas med en facklig rättighetslag som ger förstärkt förhandlingsrätt och vidgad strejk- och vetorätt m.m. Erfarenheterna av den nuvarande lagstiftningen visar nämligen att den inte har förmått ändra maktpositionerna på arbetsplatserna. En översyn av MBL från de utgångspunkter som förordas i de tre borgerliga motionerna skulle innebära att de arbetandes ställning ytterligare försvagades i förhållande till arbetsgivarna. Ett sådant översynsarbete har inte utskottets stöd, varför motionerna A731, A748 och A749 avstyrks i de aktuella delarna.

3. Utredning om demokratiska rättigheter i arbetslivet (mom. 2)

Lars-Ove Hagberg(vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 9 som börjar med "Vad utskottet" och slutar med "av utskottet" bort ha följande lydelse:

När MBL tillkom framställdes den nya lagen av socialdemokraterna som den största demokratiska reformen sedan den allmänna rösträtten infördes. Socialdemokraterna och de borgerliga partierna anförde gemensamt bl.a. att reformen gav nya utgångspunkter för klassarbete på arbetsplatserna. Den nya lagens karaktär av samarbetslag var sålunda uppenbar redan från början.

Det kan konstateras att MBL inte har gett lönearbetarna de demokratiska fri- och rättigheter de har rätt att kräva. Arbetarna och deras fackliga organisationer har också under de år som gått upplevt MBL som en stor besvikelse. Lagen har inte förmått förändra maktpositionerna på arbetsplatserna. Detta bekräftades vid utskottets hearings förra hösten med arbetstagarorganisationerna. Man får information och man får förhandla – fast ofta för sent, när affären är uppgjord, och i slutändan är det som förr alltid arbetsgivarna som bestämmer.

Som anføres i vpk:s motion A733 finns det anledning att vara kritisk mot begreppet medbestämmande. Kapitalister och lönearbetare har oförenliga klassintressen. De kan inte bestämma gemensamt. Däremot kan facket genom självständig kamp tvinga fram eftergifter av arbetsgivarna. För att ge stöd åt denna kamp behövs en rättighetslag som kan ligga till grund för ett rättighetsavtal som ersätter de menlösa s.k. medbestämmandeavtalen. I denna lagstiftning bör föras in förstärkta eller nya rättigheter för lönearbetarna, exempelvis strejkrätt, förstärkt förhandlingsrätt och facklig vetorätt, rätt till fackliga möten på betald arbetstid och till politisk verksamhet på arbetsplatserna, såsom närmare utvecklats i den nämnda motionen. Vetorät-

ten förutsätts gälla även åtgärder för utflyttning av verksamhet till annat land i enlighet med vad som anförts i vpk-motionen A705.

1988/89:AU4

Utskottet anser sammanfattningsvis att det bör tillsättas en utredning med uppgift att lägga fram förslag till demokratiska rättigheter i arbetslivet inför 1990-talet. Regeringen bör underrättas härom.

dels att utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande *utredning om demokratiska rättigheter i arbetslivet* att riksdagen med bifall till motionerna 1987/88:A705 yrkande 1 och 1987/88:A733 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

4. Program för facklig kontroll över ny teknik (mom. 3)

Lars-Ove Hagberg(vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 10 som börjar med "Utskottet har" och slutar med "motionen A703" bort ha följande lydelse:

Utskottet ställer sig bakom vad som anförs i vpk-motionen A703 om facklig kontroll av teknikanvändningen. Den snabba utvecklingen inom främst mikroelektroniken får med nuvarande maktfördelning i samhället oftast negativa konsekvenser för såväl enskilda lönearbetare som orter och regioner. Svensk arbetarrörelse saknar ett självständigt program för att möta denna nya fas i den industriella utvecklingen.

Som framhålls i motionen finns det alternativ till de negativa inslagen i den teknologiska utvecklingen. Men det förutsätter att de anställda har alternativen klara när de möter den nya teknologin. En alternativ arbetsorganisation måste bygga på jämlik kunskapsnivå, bredare kompetens och möjlighet att förstå varandras arbete. I denna organisation skall finnas solidariskt ansvar för kollektivet medan hierarkiska ledningsprinciper bekämpas.

För att öka de fackliga organisationernas möjligheter att snabbt möta det hot mot sysselsättning och en god arbetsmiljö som ligger i den nuvarande utvecklingen bör regeringen skyndsamt återkomma till riksdagen med förslag om ett samlat program för facklig kontroll över teknikens utveckling och användning i enlighet med vad som anförts i motion A703.

dels att utskottets hemställan under 3 bort ha följande lydelse:

3. beträffande *program för facklig kontroll över ny teknik* att riksdagen med bifall till motion 1987/88:A703 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

5. Negativ föreningsrätt (mom. 5)

Elver Jonsson (fp), Sonja Rembo (m), Anders G Högmark (m), Kersti Johansson (c), Erik Holmkvist (m), Kjell-Arne Welin (fp) och Göran Engström (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 12 som börjar med "De föreningsrättsliga" och slutar med "aktuella delar" bort ha följande lydelse:

Den positiva föreningsrätten, dvs. rätten att fritt ansluta sig till och tillhöra en förening, finns inskriven i grundlagen och i MBL. Det borde vara en

självklarhet att med rätten att tillhöra en förening följer rätten att inte behöva tillhöra en förening. Så har också föreningsrätten tolkats i ett uttalande av Europakommissionen.

I Sverige är dock rätten att stå utanför en förening ingen självklarhet. Landsorganisationen beslöt visserligen vid 1986 års kongress att ändra sina stadgar så att utträdesrätten i fortsättningen blir ovillkorlig. Det återstår emellertid att se vilket genomslag detta får i praktiken hos de anslutna fackförbunden och hos utanförstående förbund.

Förekomsten av organisationsklausuler i kollektivavtal kan enligt utskottets mening betraktas som en form av yrkesförbud och innebär ett otillbörligt ingrepp i den enskildes integritet och ett avsteg från de medborgerliga fri- och rättigheterna.

Rätten till arbete liksom den enskildes lagstadgade rättigheter på arbetsplatsen får aldrig göras beroende av huruvida den enskilde arbetstagaren är medlem i en facklig organisation eller ej. Medlemsskapet är den enskildes angelägenhet. För att garantera den enskildes frihet att själv välja eller avstå från medlemsskap i en facklig organisation bör som föreslås i motionerna den negativa föreningsrätten garanteras i lag som även innefattar förbud mot organisationsklausuler.

Utskottet anser slutligen att arbetsgivaren inte bör ha rätt att göra avdrag på lönen för fackföreningsavgift mot den enskildes vilja.

Det anförda innebär att utskottet tillstyrker aktuella delar i motionerna A718, A731 och A746.

dels att utskottets hemställan under 5 bort ha följande lydelse:

5. beträffande *negativ föreningsrätt*

att riksdagen med bifall till motionerna 1987/88:A718, 1987/88:A731 yrkandena 4–6 och 1987/88:A746 yrkandena 1 och 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

6. MBL inom den offentliga sektorn (mom. 6)

Elver Jonsson (fp), Sonja Rembo (m), Anders G Ilögmark (m), Kersti Johansson (c), Erik Holmkvist (m), Kjell-Arne Welin (fp) och Göran Engström (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 14 som börjar med "Alltsedan 1980-talets" och slutar med "förevarande delarna" bort ha följande lydelse:

I debatten om de anställdas rätt till medbestämmande och den politiska demokratin har från regeringshåll hävdats att förekommande gränsdragningsproblem kan lösas genom avtal. Detta är principiellt felaktigt. Frågor som gäller gränsdragningen mellan förhandlingsrätten och den politiska demokratin får inte hänvisas till avgörande genom avtal mellan arbetsmarknadens parter.

Gränsdragningsfrågan bör med hänsyn till det sagda bli föremål för en utredning med sikte på att man uppnår en klar gränsdragnings mellan den politiska demokratin och de anställdas förhandlingsrätt. Vad utskottet anförde i betänkandet 1981/82:4 i detta ämne, när det gäller beslutsprocessen i kommuner och landsting, kan vara utgångspunkt för översynen, dock att

denna nu bör omfatta hela den offentliga sektorn. Översynen skall alltså 1988/89:AU4 omfatta även det statliga området, inkl. den omdiskuterade frågan om formerna för de statsanställdas medbestämmande vid beredningen av regeringsärendena.

Utskottet tillstyrker med det anförda de föreliggande yrkandena i motionerna A731 och A746.

dels att utskottets hemställan under 6 bort ha följande lydelse:

6. beträffande *MBL inom den offentliga sektorn*
att riksdagen med bifall till motionerna 1987/88:A731 yrkandena 15 och 16 samt 1987/88:A746 yrkande 6 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anført.

7. MBL inom den offentliga sektorn (mom. 6, motiveringen)

Under förutsättning av bifall till reservation 3

Lars-Ove Hagberg (vpk) anser att den del av utskottets yttrande på s. 14 som börjar "Alltsedan 1980-talets" och slutar "förevarande delarna" bort ha följande lydelse:

De aktuella yrkandena i motionerna A731 (m) och A746 (fp) syftar till att försvaga arbetstagarnas ställning i förhållande till de offentliga arbetsgivarerna. Detta syfte är inte förenligt med den begäran om en utredning om demokratiska rättigheter i arbetslivet inför 1990-talet som utskottet har begärt i det föregående. Detta utredningsarbete avser tvärtom att förstärka de anställdas positioner. Med hänvisning härtill avstyrks de nämnda motionsyrkandena.

8. Chefstillsättningar (mom. 7)

Sonja Rembo, Anders G Högmark och Erik Holmkvist (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 14 som börjar med "Frågan om" och slutar med "föreliggande delen" bort ha följande lydelse:

Tillsättandet av chefer betraktas numera som en sådan viktig förändring av verksamheten som omfattas av förhandlingsskyldigheten i MBL. Som framhålls i motion A731 kan denna ordning starkt ifrågasättas.

En chef kan betraktas som arbetsgivarens förlängda arm och företrädar ofta arbetsgivaren i förhandlingar med de anställda och/eller deras organisationer. Eftersom arbetsgivaren har det yttersta ansvaret för verksamheten måste det vara hans rätt att utse den som skall vara chef och företräda honom. Detta hindrar givetvis inte samråd med eller information till de fackliga representanterna – under förutsättning att kravet på sekretess av hänsyn till dem som söker chefsbefattningarna kan upprätthållas.

Mot bakgrund av det anförda föreslår utskottet med tillstyrkan av motionen i denna del att regeringen får i uppdrag att snarast återkomma till riksdagen med lagförslag som innebär att tillsättandet av chef inte skall omfattas av förhandlingsskyldigheten enligt MBL.

dels att utskottets hemställan under 7 bort ha följande lydelse:

1988/89:AU4

7. beträffande *chefstillsättningar*

att riksdagen med bifall till motion 1987/88:A731 yrkande 17 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

9. Förhandlingar och information i småföretag (mom. 8)

Sonja Rembo, Anders G Högmark och Erik Holmkvist (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 15 som börjar med "När liknande" och slutar med "aktuella delen" bort ha följande lydelse:

MBL tillämpas inte så att information och förhandlingar i de små företagen kan ske direkt med de anställda. På många små arbetsplatser företräds de anställda i stället av en facklig ombudsman, som ofta har begränsade möjligheter att sätta sig in i förhållandena på den enskilda arbetsplatsen. Det kan därför förekomma att väsentlig information når de anställda först långt efter det att arbetsgivaren har fullgjort sin lagstadgade informations- och förhandlingsskyldighet gentemot den fackliga organisationen.

En ändring bör enligt utskottets mening komma till stånd i detta hänseende. Det bör uppdras åt regeringen att inom ramen för dess arbetsrättsliga beredningsarbete pröva nya modeller för fullgörande av förhandlings- och informationsskyldigheten med beaktande av vad som har anförts i motion A731.

dels att utskottets hemställan under 8 bort ha följande lydelse:

8. beträffande *förhandlingar och information i småföretag*

att riksdagen med bifall till motion 1987/88:A731 yrkande 7 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

10. Facklig vetorätt vid entreprenader (mom. 9)

Elver Jonsson (fp), Sonja Rembo (m), Anders G Högmark (m), Kersti Johansson (c), Erik Holmkvist (m), Kjell-Arne Welin (fp) och Göran Engström (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 17 som börjar med "Motionsyrkanden med" och slutar med "aktuella delar" bort ha följande lydelse:

I likhet med motionärerna anser utskottet att det är betänkligt att vetorätsreglerna ibland används av de fackliga organisationerna för att försöka stoppa även seriösa entreprenörers verksamhet. Detta drabbar särskilt enmansföretagen och innefattar därigenom ett hot mot etableringsfriheten. Dessa företagare bör ges bättre förutsättningar för sin näringsutövning på entreprenadområdet genom ändringar i MBL, så att de påtalade missförhållandena kan undanröjas. Regeringen bör lägga fram förslag härom med ledning av vad som anförts i motionerna A715, A719, A731, A746 och A748.

dels att utskottets hemställan under 9 bort ha följande lydelse:

9. beträffande *facklig vetorätt vid entreprenader*

att riksdagen med anledning av motionerna 1987/88:A715 yrkande 1, 1987/88:A719, 1987/88:A731 yrkande 12, 1987/88:A746 yrkande 5 och

11. Begränsningar av rätten att tillgripa stridsåtgärder (mom. 10)

Sonja Rembo, Anders G Högmark och Erik Holmkvist (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 19 börjar med "Utnyttjandet av" och på s. 20 slutar med "och A742" bort ha följande lydelse:

Utskottet vill i anslutning till motion A731 anföra följande:

Med rätten att vidta stridsåtgärder och lagstiftarens förtroende för parterna att själva besluta om arten och omfattningen av stridsåtgärder följer ett ansvar för att dessa står i rimlig proportion till det resultat man väntar sig att uppnå.

En ytterligare förutsättning för statsmakternas inställning är att det råder balans mellan parterna på arbetsmarknaden i den meningen att en stridsåtgärd från den ena parten kan mötas med motåtgärder från den andra parten. Så är inte längre fallet.

Under senare år har den fackliga stridsrätten utnyttjats på ett sätt som ger anledning till oro. Strejkenheten är högre än tidigare. Konflikterna får allvarigare konsekvenser än tidigare för hela samhället på grund av dess ökade komplexitet och sårbarhet.

Till principerna för fackliga stridsåtgärder hör att tredje man i görligaste mån skall hållas utanför konflikterna, men på den offentliga sektorn kan denna princip över huvud taget inte upprätthållas. Arbetsgivarna är i stort sett okänsliga för konfliktens ekonomiska verkningar. De kan inte besvara en omfattande strejk med en motsvarande lockout, eftersom en sådan åtgärd i första hand inte drabbar dem själva utan de svaga grupperna i samhället.

Som ett utslag av de stigande spänningarna mellan de offentliganställdas och privatanställdas organisationer har konflikter till följd av fackliga gränsdragningsvister blivit vanligare. I dessa konfliktsituationer kan arbetsgivaren inte påverka konfliktens utgång utan har bara att tillhandahålla slagfältet.

Mot den angivna bakgrunden är det beklagligt att regeringen ännu inte framlagt förslag i syfte att skapa en stabilare ordning och ett återupprättande av respekten för hävdvunna spelregler.

Vad utskottet anfört bör delges regeringen. Motion A742 (vpk) om lockouträtten avstyrks.

dels att utskottets hemställan under 10 bort ha följande lydelse:

10. beträffade *begränsningar av rätten att tillgripa stridsåtgärder*
att riksdagen med bifall till motion 1987/88:A731 yrkande 8 samt med avslag på motion 1987/88:A742 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

12. Begränsningar av rätten att tillgripa stridsåtgärder (mom. 10)

1988/89:AU4

Lars-Ove Hagberg (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 19 börjar med "Utnyttjandet av" och på s. 20 slutar med "och A742" bort ha följande lydelse:

Enligt en särskild bestämmelse i regeringsformen har såväl arbetstagare som arbetsgivare rätt att vidta fackliga stridsåtgärder såsom strejk resp. lockout, om inte annat följer av lag eller avtal. Utskottet instämmer med vänsterpartiet kommunisterna i att man i lagstiftningen bör göra en klar åtskillnad mellan strejk och lockout. Strejken är arbetarnas yttersta vapen i en arbetskonflikt när de drar tillbaka sin arbetskraft som kapitalet behöver för att berika sig. Kapitalisterna äger naturtillgångar, energi, kapital, fabriker och varor. De behärskar forskning, teknik och handel, och de har makten att besluta om nedläggningar och investeringar.

Med den oinskränkta lockouträtt som nu råder har arbetsgivarna alla medel på sin sida: ägandet, makten och dessutom den lagliga möjligheten att ställa arbetstagarna utan försörjning. Mot den bakgrunden bör regeringen, såsom föreslås i motion A742, utarbeta ett lagförslag som innebär att rätten att tillgripa lockout upphör eller i varje fall att möjligheterna för arbetsgivarna att sätta in denna stridsåtgärd starkt begränsas.

Samtidigt avstyrker utskottet yrkandet i motion A731 (m) om ett tillkännagivande till regeringen som syftar till inskränkningar i arbetstagar- nas möjligheter att gå till facklig strid.

dels att utskottets hemställan under 10 bort ha följande lydelse:

10. beträffande *begränsningar av rätten att tillgripa stridsåtgärder* att riksdagen med bifall till motion 1987/88:A742 samt med avslag på motion 1987/88:A731 yrkande 8 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

13. 200-kronorsregeln (mom. 11)

Elver Jonsson (fp), Sonja Rembo (m), Anders G Högmark (m), Kersti Johansson (c), Erik Holmkvist (m), Kjell-Arne Welin (fp) och Göran Engström (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 20 som börjar med "Vad härefter" och slutar med "hithörande delar" bort ha följande lydelse:

Regeln i 60 § MBL att skadestånd normalt inte skall dömas ut om en arbetsnedläggelse upphört senast när arbetsgivaren och facket har tagit upp överläggningar enligt 43 § innebär att den olovliga strejken erkänns om påtryckningsmedel. Eftersom olovliga konflikter ofta riktar sig i lika hög grad mot den fackliga organisationen som mot arbetsgivaren, innebär denna ordning även att man undergräver de fackliga organisationernas auktoritet och därmed deras möjligheter att hävda sin ställning som avtalslutande part. Detta utgör ett allvarligt avsteg från den hittillsvarande principen att fredsplikt föreligger under avtalsperioden.

Den nuvarande begränsningen av skadeståndet till 200 kr. infördes redan

år 1928. Beloppet var på den tiden en kännbar påföljd. I dag är det samma belopp som en parkeringsbot, fastän brott mot fredsplikten är en väsentligt allvarigare sak.

1988/89:AU4

Mot den angivna bakgrunden delar utskottet motionärernas uppfattning att skadeståndsreglerna i 60 § bör återfå den lydelse de hade åren 1977-84. De skadeståndsregler som då gällde ledde inte till någon generell höjning av skadeståndsnivån men gav arbetsdomstolen bättre möjligheter än nu är fallet att göra nyanserade bedömningar med hänsyn till omständigheterna i de olika målen och, när så var motiverat, göra särskilda markeringar av rättsstridigheten hos olovliga konflikter. Nedan läggs fram förslag till lagändring.

dels att utskottets hemställan under 11 bort ha följande lydelse:

11. beträffande 200-kronorsregeln

att riksdagen med bifall till motionerna 1987/88:A731 yrkande 9 och 1987/88:A746 yrkande 4 antar följande

Lag om ändring i lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet

Härigenom föreskrivs att 60 § lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Reservanternas förslag

60 §

Om det är skäligt kan skadestånd sättas ned eller helt falla bort.

Är någon skadeståndsskyldig enligt denna lag, kan skadeståndets belopp nedsättas i förhållande till vad som annars skulle ha utgått, om det är skäligt med hänsyn till den skadevållandes ringa skuld, den skadelidandes förhållande i avseende på tvisten, skadans storlek i jämförelse med den skadevållandes tillgångar eller omständigheterna i övrigt. Fullständig befrielse från skadeståndsskyldighet kan också medges.

I mål om skadestånd för arbetstagares deltagande i en olovlig stridsåtgärd skall domstolen, om arbetskonflikten ännu pågår och om domstolen finner den olovlig, så snart som möjligt

Vid bedömande enligt första stycket av arbetstagares skadeståndsskyldighet för deltagande i olovlig stridsåtgärd skall särskild hänsyn tagas till omständigheter, som har framkommit vid överläggning enligt 43 §, och verkningarna av överläggningen.

1. ålägga arbetstagarna att återgå till arbetet och

2. om det bedöms lämpligt för att undanröja orsakerna till arbetskonflikten, besluta att en ny överläggning enligt 43 § genast efter återgång till arbete skall tas upp under ledning av en förlikningsman.

Arbetstagare som senast i samband med en första överläggning enligt 43 § varaktigt har återgått till arbetet får åläggas skadestånd bara om det finns skäl till det.

Högre skadestånd än tvåhundra kronor får inte åläggas en arbetstagare för deltagande i en olovlig stridsåtgärd. Denna begränsning gäller dock inte, om arbetstagaren underlåter att följa ett åläggande av domstolen om återgång till arbetet och stridsåtgärden med hänsyn till omständigheterna måste betraktas som särskilt allvarlig eller anmärkningsvärd.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1989. De nya bestämmelserna tillämpas när skadeståndsskyldigheten har uppkommit efter ikraftträdandet. I annat fall tillämpas paragrafen i sin äldre lydelse.

1988/89:AU4

14. 200-kronorsregeln (mom. 11)

Under förutsättning av bifall till reservation 3

Lars-Ove Hagberg (vpk) anser att den del av utskottets yttrande på s. 20 som börjar med "Vad härfter" och slutar med "hithörande delar" bort ha följande lydelse:

I de demokratiska rättigheter i arbetslivet som utskottet i det föregående har ställt sig bakom skall ingå att strejkskadestånden avskaffas. Samtidigt med framställningen om ett utredningsarbete om denna rättighetslagstiftning kan riksdagen inte acceptera en höjning av skadeståndsnivån, varför yrkandena i motionerna A731 (m) och 746 (fp) med den inriktningen avstyrks.

15. Förbud mot blockad av enmansföretag (mom. 13)

Elver Jonsson (fp), Sonja Rembo (m), Anders G Högmark (m), Kersti Johansson (c), Erik Holmkvist (m), Kjell-Arne Welin (fp) och Göran Engström (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 22 som börjar med "När utskottet" och slutar med "och A759" bort ha följande lydelse:

Det har i princip överlåtits till parterna på arbetsmarknaden att bestämma vilka stridsåtgärder som i olika lägen skall tillgripas. Med denna frihet följer emellertid ett ansvar för att en så ingripande stridsåtgärd som blockad står i rimlig proportion till de resultat man vill uppnå. Utskottet menar för sin del att blockad av enmansföretag och rena familjeföretag sett mot den bakgrunden är en omotiverad facklig stridsåtgärd som bör förbjudas i MBL. Förslag till en sådan lagändring bör av regeringen läggas fram för riksdagen.

dels att utskottets hemställan under 13 bort ha följande lydelse:

13. beträffande *förbud mot blockad av enmansföretag*
att riksdagen med bifall till motionerna 1987/88:A702 i motsvarande del, 1987/88:A720, 1987/88:A731 yrkande 10, 1987/88:A748 yrkande 2 i motsvarande del och 1987/88:A749 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

16. Blockadrätten i övrigt (mom. 14)

Sonja Rembo, Anders G Högmark och Erik Holmkvist (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 22 som börjar med "Av samma" och slutar med "och A731" bort ha följande lydelse:

Med rätten att vidta stridsåtgärder och lagstiftarens förtroende för parterna att själva besluta om art och omfattning av dessa åtgärder följer som tidigare framhållits att åtgärderna står i rimlig proportion till det resultat man

väntar sig att uppnå. Alla fackliga organisationer har inte förmått leva upp till detta ansvar.

Mot den bakgrunden bör det uppdras åt regeringen att snarast lägga fram förslag som utöver ett förbud mot blockad av enmans- och familjeföretag i övrigt begränsar blockader mot företag utan att därmed kränka arbetsmarknadsparternas eljest grundlagsskyddade rätt att vidta stridsåtgärder.

Vad utskottet anfört i anslutning till motionerna A702, A721 och A731 bör bringas till regeringens kännedom.

dels att utskottets hemställan under 14 bort ha följande lydelse:

14. beträffade *blockadrätten i övrigt*
att riksdagen med bifall till motionerna 1987/88:A702 i motsvarande del, 1987/88:A721 och 1987/88:A731 yrkande 11 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

17. Arbetsrättsliga skadestånd (mom. 15)

Elver Jonsson (fp), Sonja Rembo (m), Anders G Högmark (m), Kersti Johansson (c), Erik Holmkvist (m), Kjell-Arne Welin (fp) och Göran Engström (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 23 börjar med "Vid behandlingen" och på s. 24 slutar med "motsvarande delar" bort ha följande lydelse:

Utskottet har samma uppfattning som motionärerna att de arbetsrättsliga skadestånden ofta inte står i rimlig proportion till den uppkomna skadan. Den arbetsrättsliga lagstiftningen är numera ett omfattande regelverk med ett dussintal lagar, vartill kommer den reglering som sker genom kollektivavtalen. Det är svårt att överblicka ett så omfattande regelsystem och efterleva det i alla dess detaljer. Inte minst gäller det om mindre företag, som av naturliga skäl inte kan ha tillgång till egen arbetsrättslig expertis. Skadestånd utkrävs emellertid även för bagatellartade förseelser.

Konsekvenserna av denna utveckling bör nu bli föremål för en analys med sikte på behövliga förändringar i lagstiftningen. I samband härmed bör även uppmärksammas de s.k. informella skadestånden. Det får ankomma på regeringen att bestämma i vilken form detta översynsarbete skall bedrivas.

dels att utskottets hemställan under 15 bort ha följande lydelse:

15. beträffande *arbetsrättsliga skadestånd*
att riksdagen med bifall till motionerna 1987/88:A727, 1987/88:A730, 1987/88:A731 yrkandena 13 och 14 samt 1987/88:A746 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

